

Rocznik Slawistyczny, t. LXXIV, 2025

ISSN 0080-3588

DOI: 10.24425/rslaw.2025.156390

Martina Ireinová*

Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences
Department of Dialectology
Brno

**Profesor Janusz Siatkowski
a jeho přínos bohemistice a české dialektologii¹**

Prof. dr hab. Janusz Siatkowski (5. března 1929 – 26. května 2025) patří k nejvýznamnějším polským slavistům druhé poloviny 20. a počátku 21. století. Svými mimořádně širokými badatelskými zájmy, které zahrnovaly především slovanskou dialektologii, historickou gramatiku, lexikografii, onomastiku a problematiku jazykových kontaktů, zanechal hlubokou stopu v oblasti slavistické lingvistiky.

Jeho vědecká dráha byla výrazně spjata s českým jazykem, jeho historií a dialekty. Již během studií získal stipendium československé vlády (1950), které mu umožnilo první intenzivní spojení s českým jazykovým prostředím. Stal se žákem předních českých lingvistů Bohuslava Havránka a Vladimíra Vážného, což ho hluboce ovlivnilo při formování jeho přístupu ke studiu českého jazyka. Roční pobyt v Praze byl klíčovým momentem, který nasměroval jeho vědeckou kariéru k bohemistice a přispěl k navázání trvalých odborných spojení s českým jazykovědným prostředím. Díky tomu značnou část svého celoživotního vědeckého díla věnoval češtině, jejím dialektům a vztahům mezi polštinou a češtinou.

* PhDr. Martina Ireinová, Ph.D., Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences, Department of Dialectology, Brno, Czech Republic.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7112-9827>.

e-mail: ireinova@ujc.cas.cz.

¹ Tento příspěvek vznikl na základě řešení projektu č. DH23P03OVV050 *Atlas českého jazyka 2027: celouzemní výzkum nářečí českého jazyka po 50 letech*; poskytovatel podpory Ministerstvo kultury, Program NAKI III.

Dlouholetá spolupráce s českými kolegy posílila jeho vazby na české lingvistické prostředí. V českých vědeckých kruzích se stal uznávanou osobností. Za celoživotní dílo v oblasti jazykovědné slavistiky a polsko-českých vědeckých a kulturních vztahů mu Univerzita Karlova v Praze udělila v roce 1998 čestný doktorát věd filozofických a v roce 2001 ho Akademie věd České republiky vyznamenala čestnou oborovou medailí Josefa Dobrovského za zásluhy ve filologických a filozofických vědách.

Bohemistická problematika zaujímá ve vědecké práci Janusze Siatkowského zvláštní místo. Významným přínosem pro českou dialektologii je jeho dvousvazková monografie *Dialekt czeski okolic Kudowy* (1962), věnovaná českému nářečí v okolí města Kudowa-Zdrój v tzv. Českém koutku na Kladsku, kde bylo kdysi souvislé české osídlení. J. Siatkowski realizoval v letech 1954–1957 v téměř všech tamějších obcích s českým obyvatelstvem systematický terénní výzkum. Na základě rozsáhlého jazykového materiálu, doplněného znalostí české dialektologické literatury, podal komplexní obraz archaického kladského nářečí v jeho historickém i současném stavu. V hláskosloví popsal zachované starobylé rysy i novější změny, v tvarosloví pak specifické koncovky a tvary odlišné od spisovné češtiny. Jeho slovtvorný rozbor je první soustavnou analýzou tohoto druhu pro české nářečí. Slovní zásobu, zahrnující několik tisíc jednotek, autor hodnotil podle vztahu ke spisovnému jazyku, obecné češtině a nářečím v Čechách. Zvláštní pozornost věnoval cizojazyčným vlivům – podrobně analyzoval působení němčiny a nověji polštiny, které přispěly k proměnám místní češtiny. Součástí práce je i přepis autentických vyprávění, který poskytuje cenný doklad živé podoby nářečí. Siatkowského dílo o českém nářečí na Kladsku je hodnoceno jako mimořádně důkladné a svou úrovní se řadí mezi základní monografie o českých nářečích (např. Jančák, 1964). Dokládá autorův zájem o problematiku jazykového pomezí, o místa, kde se čeština setkává s polštinou a někdy i s němčinou a je tak jedinečným svědectvím o bohatství mluveného jazyka místní komunity. Právem je považováno za neocenitelný pramen k poznání dnes již v podstatě zaniklých českých nářečí na Kladsku.

Ke „kudowskému tématu“ se profesor Siatkowski vrátil po více než půlstoletí. V roce 2017 publikoval studii *Co zostało z dialektu czeskiego w okolicy Kudowy?* o současném stavu tamních nářečí. Neváhal vypravit se osobně na několikadenní cestu po vesnicích, aby si při rozhovorech s potomky českých osadníků ověřil, co se z dříve zaznamenaného jazykového materiálu dochovalo a které nářeční jevy již nenávratně zmizely.

Téhož roku vydal *Czesko-polskie pogranicze językowe w świetle ankiet Georga Wenkera*, obsahující český materiál k *Německému jazykovému atlasu*. Unikátní soubor 40 dotazníků obsahuje překlady vět z němčiny do místních dialektů v okolí lokalit Raciborz a Głubczyce. Poskytuje cenné informace o nářeční situaci v česko-polském pohraničí na konci 19. století a napomáhá pochopení jazykových kontaktů v této oblasti.

Dialektologická stopa Janusze Siatkowského je však ještě mnohem širší. Aktivně se podílel i na výzkumech pro *Český jazykový atlas* (Balhar & Jančák a kol., 1992, 1997; Balhar a kol., 1999, 2002, 2005, 2011). V 60. letech 20. století se zúčastnil terénních výzkumů na polském území v lokalitách s českým osídlením, zavítal též na Chodsko a v 70. letech se zapojil do výzkumů městské mluvy v severních Čechách a na jižní Moravě. Archivní fotografie jej zachycují spolu s dialektology Jaroslavem Voráčem a Pavlem Jančákem. Ten na výzkum na Střelínku vzpomínal takto:

Tehdy už byl v první verzi hotov dotazník pro *Atlas*, tak ten si vzal doktor Voráč na starost sám a já jsem se staral o magnetofon a o nahrávání. Naším milým a zasvěceným průvodcem byl náš přítel Janusz Siatkowski, dnes profesor varšavské univerzity a už tehdy čerstvý autor významné monografie o kladské češtině... (Chromý & Lehečková, 2007, s. 131).

Siatkowského přítomnosti si vážili nejen pro jeho jazykové znalosti, ale i pro jeho schopnost navázat kontakt s místními mluvčími, což je v dialektologickém výzkumu zásadní. V terénu dokázal během chvilky vytvořit atmosféru důvěry, takže i ti, kdo zpočátku odpovídali stroze, se po chvíli rozpovídali a začali spontánně používat místní nářeční tvary. Práce na *Českém jazykovém atlase* byla pro Janusze Siatkowského srdeční záležitostí, jak sám napsal v roce 2024 v úvodu pro *Atlas nářečí českého jazyka – nominativ a akuzativ plurálu životných maskulin* (Ireinová & Voženílek a kol., 2024, s. 3):

Osobně jsem měl štěstí sledovat vznik *Českého jazykového atlasu*, unikátního projektu české dialektologie, od přípravy výzkumu až po jeho završení vydáním všech šesti svazků. Bylo mi potěšením, že jsem mohl toto přední dílo slovanské dialektologie recenzovat...

Jeho recenze jednotlivých svazků atlasu byly provedeny s charakteristickou precizností a prokázaly jeho hlubokou znalost české dialektologie (Siatkowski, 1995, 1999, 2001, 2003, 2007, 2013).

Ve svých pracích se kromě dialektologické problematiky zabýval velmi často česko-polskými jazykovými vztahy v širokém záběru – od onomastiky a lexikografie přes výpůjčky a jazykové vlivy až po otázky kulturního přenosu (viz Rembiszewska, Doliński & Kłos, 2023; Balhar, 1997; Čižmarová, 2009). Jeho vědecké dílo zásadně přispělo k prohloubení vzájemného porozumění mezi češtinou a polštinou a zároveň dokumentuje svědectví o bohatých historických vazbách obou jazyků. Je mimořádně instruktivní, vyniká informační hodnotou a představuje trvalou hodnotu pro řadu lingvistických disciplín.

Vedle čistě bohemistických témat působil profesor Siatkowski aktivně a s uznáním odborné veřejnosti i v mezinárodních projektech, které zahrnovaly rozsáhlou

spolupráci s českými lingvisty, zejména s dialektology, a to především v oblasti terénního sběru nářečního materiálu, etymologických výkladů, komparace a analýzy dat. K těmto projektům patřily *Karpatský jazykový atlas*, *Evropský jazykový atlas* a *Slovanský jazykový atlas*.

Vzpomínám si na mnohá setkání s Januszem Siatkowskim – ať už na zasedáních mezinárodní komise Slovanského jazykového atlasu, nebo ve Varšavě nad nářečními mapami. Vždy na mě působila jeho schopnost přirozeně spojit hluboké odborné znalosti s respektem k odlišným pohledům na danou problematiku. Jeho připomínky byly vždy věcné a zároveň inspirativní a v jeho vystupování byla patrná jistá starosvětská noblesa, kterou dnes už často nepotkáváme. Nikdy neztrácel lidskou otevřenost a vřelost, a když se rozhovor stočil k neformálním zážitkům, uměl vyprávět s humorem i nadhledem nejen o svých studijních letech či terénních výzkumech. Řekne-li se jméno Janusz Siatkowski, většině slavistů se zcela jistě vybaví výrazná postava polské i mezinárodní lingvistiky druhé poloviny 20. a počátku 21. století. Pro mě osobně však toto jméno znamená mnohem víc než jen odkaz na vědecké publikace, redakční rady či akademické funkce. Přináší i vzpomínku na člověka, který spojoval neúnavnou badatelskou energii s opravdovou laskavostí a zájmem o lidi – a zvláště o ty, kteří sdíleli jeho lásku k českému jazyku.

Jeho spolupráce s námi brněnskými dialektology byla intenzivní. Obdivovali jsme jeho životní elán a neutuchající zájem o dění v lingvistice. Velice si ceníme toho, že se česká nářečí stala předmětem zájmu takového význačného lingvisty, jakým byl právě profesor Janusz Siatkowski, a vážíme si jeho přínosu k výzkumu českých dialektů.

Profesor Janusz Siatkowski zůstane trvalou součástí slovanské i bohemistické jazykovědy jako badatel mimořádně šíře a preciznosti, který dokázal spojit detailní lingvistický výzkum s kulturním a historickým kontextem. Jeho práce o českých dialektech a česko-polských jazykových kontaktech uchovaly jedinečné svědectví o jazyce nejen v pohraničních oblastech a staly se pevným mostem mezi českou a polskou lingvistikou. Svým působením významně přispěl k rozvoji česko-polské vědecké spolupráce a k mezinárodnímu renomé slavistického výzkumu. Jeho dílo bude zcela jistě inspirovat i další generace badatelů.

Literatura [References]

- Balhar, J. (1997). Nevšední spis o česko-polských jazykových kontaktech. *Naše řeč*, 80, 103–105.
- Balhar, et al. (1999; 2002; 2005; 2011). *Český jazykový atlas* (Sv. 3–5; *Dodatky*). Praha.
- Balhar, J., & Jančák P. et al., (1992 ;1997). *Český jazykový atlas* (Sv. 1–2). Praha.
- Čižmarová, L. (Rec.) (2009). Janusz Siatkowski: Obce nazwy geograficzne w języku czeskim i polskim: Studium konfrontatywne. *Słowo a słowność*, 70, 73–76.

- Chromý J., & Lehečková E., (Eds.). (2007). *Rozhovory s českými lingvisty I*, Praha.
- Ireinová M., & Voženílek V. et al. (2024). *Atlas nářečí českého jazyka – nominativ a akuzativ plurálu životných maskulin*. Olomouc.
- Jančák, P. (1964). Dnešní čeština v kladském výběžku v Polsku. *Naše řeč*, 47, 158–162.
- Rembiszewska D.K., Doliński I., & Kłos Z. (2023). *Dorobek naukowy Profesora Janusza Siatkowskiego za lata 1951–2022*, Warszawa.
- Siatkowski, J. (1962). *Dialekt czeski okolic Kudowy I, II*, Wrocław.
- Siatkowski, J. (Rec.). (1995). Český jazykový atlas, t. I, Praha 1992. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 32, 365–378.
- Siatkowski, J. (Rec.). (1999). Český jazykový atlas, t. II, Praha 1997. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 35, 335–347.
- Siatkowski, J. (Rec.). (2001). Český jazykový atlas, t. III, Praha 1999, s. 577. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 37, 255–266.
- Siatkowski, J. (Rec.). (2003). Český jazykový atlas, t. IV, Praha 2002, s. 626, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 38, 219–233.
- Siatkowski, J. (Rec.). (2007). Český jazykový atlas, t. V, Praha 2005, s. 680. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 42, 311–325.
- Siatkowski, J. (Rec.). (2013). Český jazykový atlas. Dodatky, Praha 2011, 579 ss. + 2 płyty CD z tekstami gwarowymi. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 48, 295–300.
- Siatkowski, J. (2017a). Co zostało z dialektu czeskiego w okolicy Kudowy? In D.K. Rembiszewska (Red.). *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XXI wieku* (s. 147–155). Warszawa.
- Siatkowski, J. (2017b). *Czesko-polskie pogranicze językowe w świetle ankiet Georga Wenkera*. Warszawa.

Summary

Professor Janusz Siatkowski and His Contribution to Bohemian Studies and Czech Dialectology

Professor Janusz Siatkowski (1929–2025), a leading Polish Slavist, specialized in Slavic dialectology, historical grammar, and Czech–Polish language contacts. He conducted systematic field research in the Czech–Polish border regions and participated in research for the *Czech Linguistic Atlas*. His detailed studies document the historical connections between Czech and Polish, offering key contributions to Bohemistics and international Slavic studies. His works on the Kladsko dialect remain a valuable source for understanding now largely extinct Czech dialects in the so-called Czech Corner.

Keywords: Janusz Siatkowski, Czech dialectology, Czech-Polish language contacts, Slavic linguistics, field research.